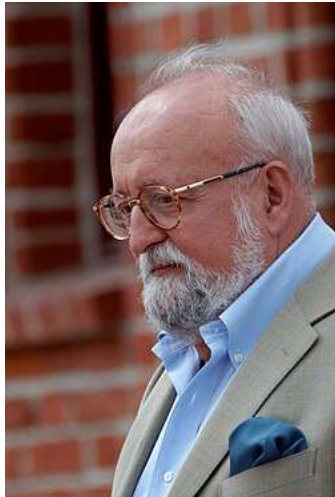

Krzysztof Penderecki

(źródło: Wikipedia)

Imię i nazwisko	Krzysztof Eugeniusz Penderecki
Data i miejsce urodzenia	23 listopada 1933, Dębica
Data i miejsce śmierci	29 marca 2020 , Kraków
Instrumenty	skrzypce, fortepian
Gatunki	muzyka poważna
Zawód	kompozytor, dyrygent, wykładowca akademicki
Aktywność	1953–2020

Wstęp

Krzysztof Eugeniusz Penderecki (ur. 23 listopada 1933 w Dębicy, zm. 29 marca 2020 w Krakowie¹) – polski kompozytor, dyrygent i pedagog muzyczny. Przedstawiciel polskiej szkoły kompozytorskiej lat sześćdziesiątych XX wieku. Profesor i rektor Akademii Muzycznej w Krakowie, która 1 stycznia 2021 przyjęła jego imię.

Skomponował cztery opery, osiem symfonii i szereg innych utworów orkiestrowych, koncertów instrumentalnych, oprawę chóralną głównie tekstów religijnych, a także utwory kameralne i instrumentalne. Wśród jego najbardziej rozpoznawalnych utworów są *Ofiarom Hiroszimy – Tren*, *Pasja według św. Łukasza*, *Polskie Requiem* oraz III Symfonia.

Studiował kompozycję w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Krakowie (obecnie Akademia Muzyczna w Krakowie), gdzie po uzyskaniu dyplomu podjął pracę nauczyciela akademickiego. Po raz pierwszy zdobył rozgłos w 1959 po premierowym wykonaniu utworów *Strofy*, *Emanacje* i *Psalmy Dawida* na festiwalu Warszawska Jesień. Powszechne uznanie przyniosła mu kompozycja *Tren* na orkiestrę smyczkową, poświęcona ofiarom ataku atomowego na Hiroszimę, oraz chóralne dzieło *Pasja według św. Łukasza*. Jego pierwsza opera, *Diabły z Loudun*, została premierowo wystawiona w Hamburgu i Stuttgarcie w 1969. Począwszy od połowy lat 70. styl kompozytorski Pendereckiego zmienił się, a jego pierwszy koncert skrzypcowy skupił się na półtonie i trytonie. W latach 80. powstało jego chóralne dzieło *Polskie Requiem*.

Jego muzyka niejednokrotnie była wykorzystywana przez twórców filmowych. Utwory Pendereckiego znalazły się w filmach, takich jak *Egzorcysta* Williama Friedkina, *Lśnienie* Stanleya Kubricka, *Dzikość serca* Davida Lyncha, *Ludzkie dzieci* Alfonso Cuaróna, *Katyrń* Andrzeja Wajdy oraz *Wyspa tajemnic* Martina Scorsese. Sam również napisał muzykę do szeregu polskich i zagranicznych filmów.

Za swoją pracę otrzymał szereg prestiżowych nagród, w tym dwukrotnie Prix Italia: w 1967 i 1968, oraz czterokrotnie Nagrodę Grammy: w 1988, 1999 (dwie) i 2017. Szereg uczelni wyższych w Europie i Stanach Zjednoczonych przyznało mu tytuł doctora honoris causa. Posiadał honorowe obywatelstwo Bydgoszczy i był honorowym prezesem Związku Kompozytorów Polskich. Otrzymał szereg odznaczeń państwowych. Kawaler najwyższego polskiego odznaczenia, Orderu Orła Białego. Był także wielokrotnie nominowany do nagród Akademii Fonograficznej „Fryderyk” w kategoriach muzyki poważnej (w tym czterokrotnie w kategorii kompozytor roku muzyki poważnej). W 2009 otrzymał Złotego Fryderyka za całokształt twórczości w muzyce poważnej.

Był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności oraz Akademii Fonograficznej ZPAV. Przewodniczył jury w konkursie kompozytorskim na skomponowanie opery *Człowiek z Manufaktury*. W 2012 dziennik „The Guardian” nazwał go „najprawdopodobniej największym żyjącym polskim kompozytorem”.

Życiorys

Wczesne lata

Urodził się 23 listopada 1933 w Dębicy. Był synem adwokata Tadeusza Pendereckiego i Zofii z domu Berger. Ze strony ojca dziadek był pochodzenia ukraińskiego i należał do Kościoła greckokatolickiego, a babka, Stefania Szylkiewicz, miała pochodzenie ormiańskie, natomiast ze strony matki – niemieckie. O ukraińskim pochodzeniu nazwiska i rodziny ze strony dziadka Penderecki dowiedział się dopiero na początku lat 90., kiedy to podczas przedstawień na Ukrainie poznał krewnych. Wywodził się z rodziny o tradycjach artystycznych – muzykami byli m.in. jego ojciec, a także dziadek, Robert Berger (zawodowo bankier); kuzynem był zaś Tadeusz Kantor.

Mając sześć lat, uczęszczał na lekcje gry na fortepianie, które przerwał z powodu niepedagogicznego podejścia nauczycielki. Po zakończeniu II wojny światowej zaczął naukę gry na skrzypcach. Pracował też ze Stanisławem Dallą, u którego boku zaczął pisać swoje pierwsze kompozycje – brak nut z etudami skrzypcowymi spowodowany wojną zmusił ich do samodzielnego pisania ćwiczeń. Pobierał też lekcje kompozycji u Franciszka Skołyszewskiego. W latach 1955–1958 studiował kompozycję w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Krakowie w klasie Artura Malawskiego.

Działalność muzyczna

W 1959 za kompozycje: *Strofy*, *Emanacje* oraz *Psalmy Dawida* zdobył trzy pierwsze nagrody w konkursie Związku Kompozytorów Polskich. W nagrodę otrzymał stypendium umożliwiającego wyjazd na zagraniczną uczelnię. W tym czasie z przyjaciółmi (m.in. Piotrem Skrzyneckim i Bronisławem Chromym) założył Piwnicę pod Baranami.

Równocześnie zajął się komponowaniem muzyki dla teatru i filmu. Pierwszym spektaklem teatralnym z muzyką Pendereckiego był *Złoty klucz*/ *Jekateriny Borysowej* w reżyserii Władysława Jaremy (premiera 12 maja 1957 roku w Krakowie w Teatrze Lalek „Grotoska”). W 1959 roku w Studiu Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej stworzył muzykę do pierwszego filmu animowanego *Bulandra i diabeł* w reżyserii Jerzego Zitzmana i Lechosława Marszałka. W 1959 roku napisał partyturę do pierwszego krótkometrażowego filmu fabularnego Jana Łomnickiego *Nie ma końca wielkiej wojny* (WFDiF Warszawa). W kolejnych latach stworzył ponad

dwadzieścia oryginalnych opraw muzycznych spektakli dramatycznych, ponad 40 – lalkowych oraz skomponował oryginalną muzykę do co najmniej jedenastu filmów dokumentalnych i fabularnych oraz do dwudziestu pięciu filmów animowanych dla dorosłych i dla dzieci.

Międzynarodowy rozgłos przyniosły mu utwory o oryginalnej kolorystyce dźwiękowej, często wykorzystujące niekonwencjonalne techniki artykulacji (np. stukanie w denko instrumentów smyczkowych). Taka technika kompozytorska otrzymała miano sonoryzmu, w tym stylu skomponowana została m.in. *Pasja według św. Łukasza*. Niedługo później stworzył pierwsze dzieło operowe *Diabły z Loudun*, którego prawykonanie odbyło się 20 czerwca 1969 w Operze Hamburskiej w reżyserii Konrada Swinarskiego.

Od 1973 zajmował się dyrygenturą, prowadząc polskie oraz światowe zespoły symfoniczne, wykonując m.in. utwory Beethovena, Schuberta, Mendelssohna, Szostakowicza oraz własne.

Od 1978 był członkiem Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa (SKOZK).

W 1996 skomponował symfonię-oratorium *Siedem bram Jerozolimy* na zamówienie miasta Jerozolimy z okazji jubileuszu 3000 lat Świętego Miasta; prawykonanie miało miejsce w Jerozolimie 9 stycznia 1997, a pierwsze wykonanie w Polsce odbyło się w Warszawie 14 marca 1997.

Wywiad z Krzysztofem Pendereckim zrealizowany przez Louisiana Museum of Modern Art, wideo (2013)

Założył międzynarodową akademię muzyczną Europejskie Centrum Muzyki w Łusławicach, gdzie mieszkał od 1976. Otwarcie akademii odbyło się 21 maja 2013.

Penderecki w latach 80.

Twórczość

Był jednym z pierwszych kompozytorów wykorzystujących w grze technikę wydobywania dźwięku nietradycyjnymi sposobami z tradycyjnych instrumentów, która otrzymała miano sonoryzmu. Ten styl charakteryzują np. utwory *Ofiarom Hiroszimy – tren*, *Polymorphia* i *De natura sonoris* oraz *Pasja według św. Łukasza*, chociaż w utworze tym kontrastem wobec awangardowo skomponowanych, dramatycznych scen są epizody medytacyjne, nawiązujące do tradycyjnej melodii i harmonii.

W niebanalny sposób realizował postulaty ówczesnej awangardy (jej zakończeniem w twórczości kompozytora była *I Symfonia na orkiestrę*). Jednym z nich był „aleatoryzm niezamierzony”, polegający na niedokładnym zapisywaniu partytur. Wprawdzie ogromnie utrudniało to wykonania i z powodu protestów wykonawców w późniejszych wydaniach kompozytor zezwalał na zapisywanie nut w konwencjonalny, precyzyjny sposób (uzmysławia to pierwsze i późniejsze wydania *Pasji według św. Łukasza*), lecz sama koncepcja stanowiła wyraźne usprawnienie procesu zapisywania złożonych partytur na ogromne obsady wokально-instrumentalne i pozwalała szybciej realizować kolejne zamówienia.

U progu lat 70. porzucił technikę sonorystyczną, coraz częściej komponował tonalnie, orkiestrując w stylu niemieckiej muzyki symfonicznej z końca XIX wieku (*Symfonia wigilijna*). Zarzucano mu, że „zdradził awangardę”, ale ten styl znalazł aprobatę szerokiej publiczności. W Polsce zainteresowanie budziły w latach 80. utwory nawiązujące do wydarzeń politycznych, np. *Polskie Requiem*, jeden z utworów zaliczanych do tzw. socrealizmu liturgicznego.

W oryginalny sposób konstruował swoje wieloczęściowe utwory. Najpierw powstawała jedna lub kilka części, następnie dopisywane były do nich następne. Tym sposobem utwór był wielokrotnie prezentowany w wersji premierowej. Świadczy to o zaangażowaniu kompozytora w proces tworzenia dzieła i ciągłym dążeniu do doskonałości. Powstawało w ten sposób *Polskie Requiem*, a w 2020 w trakcie przedłużania była *VIII Symfonia*, której początkowa wersja zamówiona została na otwarcie Filharmonii w Luksemburgu i tam wykonana w 2005.

Skłonność do usprawniania procesu twórczego, której pierwszym przejawem był aleatoryzm niezamierzony, skłoniła Pendereckiego do przeniesienia do muzyki tradycji znanej w przeszłości w środowisku malarzy, a polegającej na tym, iż mistrz przyjmuje zamówienia i koordynuje pracę, natomiast uczniowie wykonują konkretne zadania, takie jak adaptacja utworu na kolejne obsady albo rozwinięcie pomysłów naszkicowanych przez mistrza.

Melancholijny charakter wielu epizodów w utworach z ostatnich lat wynika z osobistych preferencji kompozytora, których nie ujawnił osobiście.

Fragmety dzieł Pendereckiego wykorzystał Andrzej Wajda w filmie „Katyń”; opracowanie ścieżki dźwiękowej przygotował Stanisław Radwan, a wcześniej Stanley Kubrick w filmie *Lśnienie*.

Krzysztof Penderecki

Działalność pedagogiczna

Wkrótce po ukończeniu studiów podjął działalność pedagogiczną na macierzystej uczelni. Wśród jego studentów znaleźli się m.in. Marek Stachowski, Abel Korzeniowski, Stanisław Radwan, Antoni Wit, Joanna Wnuk-Nazarowa czy Krzysztof Meyer; ten ostatni jednak wspomina, że przez dwa lata studiów u Pendereckiego spotkał się z nim „dokładnie siedem razy”, a pracę dyplomową Penderecki jedynie przekartkował.

W 1966 był wykładowcą w Wyższej Szkole Muzycznej w Essen, gdzie pracował dwa lata. Następnie przeniósł się do Berlina Zachodniego na stypendium DAAD, gdzie nawiązał znajomość z Herbertem von Karajanem.

W 1972 Penderecki, nie należąc do PZPR, dzięki swojej renomie oraz interwencji w Ministerstwie Kultury grupy wykładowców uczelni (m.in. Mieczysława Tomaszewskiego, Krzysztofa Meyera oraz partyjnego Krzysztofa Missony) został nominowany na rektora, zamiast wybranego przez władze Tadeusza Machla. Krakowska PWSM stała się wówczas jedyną uczelnią o niepartyjnych władzach, samego Pendereckiego nazywano „parasolem”. Rektorat Pendereckiego trwał nieprzerwanie przez 15 lat.

Działalność społeczna i polityczna

13 listopada 2007 został członkiem Honorowego Komitetu Rozwoju Centrum Onkologii Ziemi Lubelskiej im. św. Jana z Dukli. Został członkiem honorowego komitetu poparcia Bronisława Komorowskiego przed przyspieszonymi wyborami prezydenckimi 2010 oraz przed wyborami prezydenckimi w Polsce w 2015 roku.

Życie prywatne

W wieku 21 lat poślubił koleżankę ze szkoły średniej, pianistkę Barbarę Gracę, która przyjęła jego nazwisko. Mieli córkę, Beatę, która została absolwentką Akademii Muzycznej i dziennikarką Polskiego Radia w Krakowie. Para rozwiódła się.

19 grudnia 1965 zawarł związek małżeński z Elżbietą Solecką, która również przyjęła jego nazwisko. Doczekali się dwójki dzieci, Łukasza (ur. 1966) i Dominiki (ur. 1971). Syn ukończył cztery kierunki studiów: medycynę, psychologię, zarządzanie i polonistykę, a także praktykował jako psychiatra, a córka została absolwentką filologii włoskiej. Był katolikiem.

Śmierć i pogrzeb

Urna z prochami w Panteonie Kościoła Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Krakowie

Zmarł 29 marca 2020 w Krakowie. Urna z jego prochami do czasu pogrzebu została złożona w bazylice św. Floriana, zaś 2 kwietnia 2020 odbyła się msza żałobna. Z uwagi na pandemię COVID-19, uroczystości pogrzebowe kompozytora odbyły się dwa lata po śmierci kompozytora, czyli 29 marca 2022. Prochy Krzysztofa Pendereckiego spoczęły w Panteonie Narodowym w kryptach kościoła Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Krakowie.

(źródło: Wikipedia)